श्रीमत्सुज्ञानेन्द्रतीर्थश्रीपादशिष्येण
गर्गरामाचार्यपुत्रेण
श्रीनरसिंहसूरिणा विरचितः

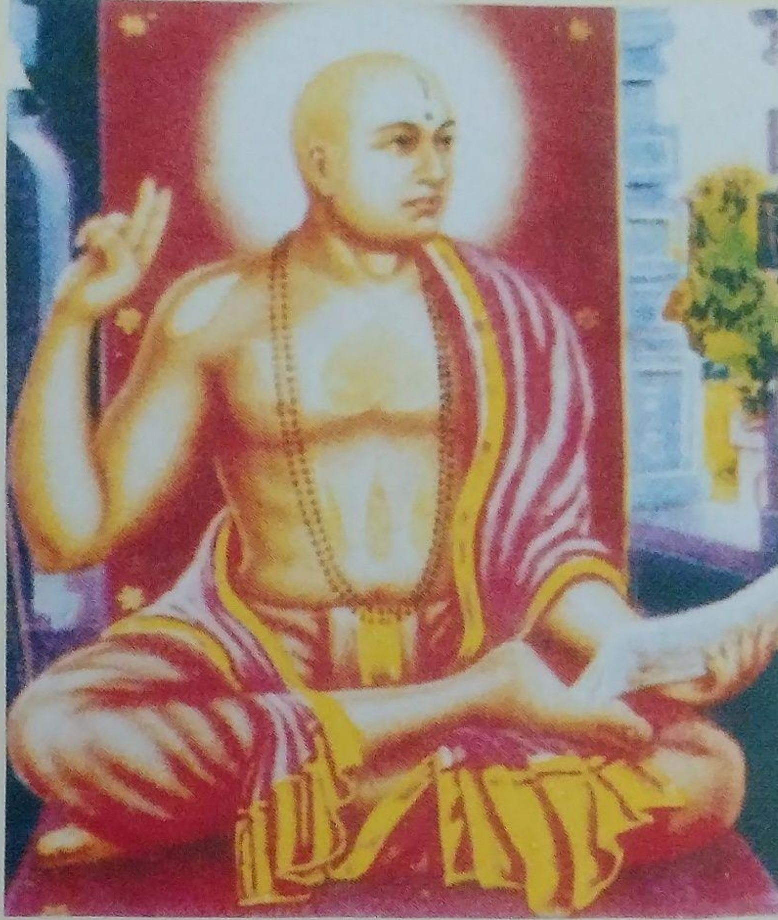
नित्यद्विवचनशब्दनिर्णयः

प्रकाशनम्
जगद्गुरु श्रीमन्मध्वाचार्यमूलमहासंस्थानम्
श्रीराघवेन्द्रस्वामिमठः, मन्त्रालयः

॥ श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्याः ॥

व्यासिर्यस्य निजे निजेन महसा पक्षे सपक्षे स्थिति-
व्याावृत्तिश्च विपक्षतोऽथ विषये सक्तिर्न वै बाधिते ।
नैवास्ति प्रतिपक्षयुक्तिरतुलं शुद्धं प्रमाणं स मे
भूयात्तत्त्वविनिर्णयाय भगवानानन्दतीर्थो मुनिः ॥

श्रीमत्सुज्ञानेन्द्रतीर्थश्रीपादशिष्येण

गर्ग रामाचार्य पुत्रेण

श्रीनरसिंहसूरिणा विरचितः

नित्यद्विवचनशब्दनिर्णयः

सम्पादकाः

विद्वान् राजा एस्. पवमानाचार्यः

विद्वान् कडपा राघवेन्द्राचार्यः

विद्वान् पुराणिक सुब्रह्मण्याचार्यः

प्रकाशनम्

जगद्गुरु श्रीमन्मध्वाचार्यमूलमहासंस्थानम्

श्रीराघवेन्द्रस्वामिमठः, मन्त्रालयः

२००८

Nitya Dwivachana Śabda Nirṇaya

Written by :

Śrī Narasiṁha Sūri

S/o Śrī Garga Rāmāchārya

Śishya of Śrī Sujñānendra Tīrtha

First Edition : 2008 - 1000 Copies.

Hon. Editor :

Śrī Rājā S. Rājagopālāchārya

Āpta Kāryadarśī

Śrī Rāghavendra Swāmy Mutt

Mantrālayam, Dist. Kurnool, A.P.

Edited by :

Vidwān Rājā S. Pavamānāchārya

Vidwān Kaḍapā Rāghavendrāchārya

Vidwān Purāṇik Subrahmaṇyāchārya

Published By :

Jagadguru Śrīman Madhwāchārya

Mūla Mahā Saṁsthānam

Śrī Rāghavendra Swāmy Mutt

Mantrālayam, Dist. Kurnool, A.P.

Printed by :

Dhananjay Warkhedkar

at : Sudhā Mudraṇa

Basavanagudi, Bangalore - 560 004.

Phone: 2672 3107, 6560 2836

|| ಶ್ರೀಮನ್ ಮೂಲರಾಮೋ ವಿಜಯತೇ ||

ಶ್ರೀಮತ್ಪರಮಹಂಸಪರಿವ್ರಾಜಕಾಚಾರ್ಯ

ಪದವಾಕ್ಯಪ್ರಮಾಣಪಾರಾವಾರಪಾರಂಗತ ಸರ್ವತಂತ್ರಸ್ವತಂತ್ರ

ಶ್ರೀಮದ್ವೈಷ್ಣವಸಿದ್ಧಾಂತಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನಾಚಾರ್ಯ

ಶ್ರೀಮನ್ಮೂಲರಘುಪತಿವೇದವ್ಯಾಸದೇವದಿವ್ಯಶ್ರೀಪಾದಪದ್ಮಾರಾಧಕ

ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮನ್ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ ಮೂಲ ಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನಾಧೀಶ್ವರರಾದ

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಮಠೀಯ

ವೇದಾಂತಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದಿಗ್ವಿಜಯವಿದ್ಯಾಸಿಂಹಾಸನಾಧೀಶ್ವರರಾದ

ಶ್ರೀ ಶ್ರೀಮತ್ಸುಯಮೀಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ ಕರಕಮಲಸಂಜಾತರಾದ

ಶ್ರೀ ಶ್ರೀಮತ್ಸುಜಯೀಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ ವರಕುಮಾರಕರಾದ

ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಸುಶಮೀಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ

ಹಾಗೂ ಅವರ ವರಕುಮಾರಕರಾದ

ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಸುಯತೀಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ

ಅನುಗ್ರಹ ಸಂದೇಶ

ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವೀಕ ಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಸುಜ್ಞಾನೇಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು ಪಾಠಪ್ರವಚನದ ಮುಖಾಂತರ ಅನೇಕ ವಿದ್ವತ್ ಶಿಷ್ಯಪರಂಪರೆಯನ್ನೇ ತಯಾರು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ನಾವು ಕೇಳಿದ್ದೇವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಗ್ರಂಥರಚನಾಕಾರರೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತ ಶ್ರೀ ಸುಜ್ಞಾನೇಂದ್ರತೀರ್ಥರ ವಿದ್ಯಾಶಿಷ್ಯರಾದ ಗರ್ಗ ರಾಮಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರರಾದ ನರಸಿಂಹಸೂರಿಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ''ನಿತ್ಯದ್ವಿವಚನ-ಶಬ್ದನಿರ್ಣಯ''ವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವು ನಮ್ಮ ಶ್ರೀಮಠದ ವಿದ್ವಾಂಸರು-ಗಳಾದ ರಾಜಾ ಎಸ್. ಪವಮಾನಾಚಾರ್ಯರು, ಕಡಪ ರಾಘ-ವೇಂದ್ರಾಚಾರ್ಯರು, ಪುರಾಣಿಕ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ನಮ್ಮ ಮಠದ ಪೂರ್ವೀಕ ಗುರು-ಗಳಾದ ಶ್ರೀ ರಘುನಂದನತೀರ್ಥರ ಆರಾಧನಾ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುತ್ತಿರುವುದು ತುಂಬಾ ಸಂತೋಷದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ಉಪಯೋಗವು ವಿದ್ವಾಂಸರುಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯೇತೃ-ಗಳಿಗೆ ಆಗಲೆಂದು ಪ್ರಕಾಶನಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹಕರಿಸಿದ ವಿದ್ವಾಂಸರು-ಗಳಿಗೆ, ಮುದ್ರಕರಿಗೆ ಅಸ್ಮದುಪಾಸ್ಯ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥ-ಗುರ್ವಂತರ್ಗತ ಭಾರತೀರಮಣ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀಮೂಲರಘುಪತಿವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ಸಕಲ ಮಂಗಳವನ್ನುಂಟು-ಮಾಡಲೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಇತಿ ನಾರಾಯಣಸ್ಮರಣೆಗಳು.

ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಸುಶಮೀಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು

ಹಾಗೂ

ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಸುಯತೀಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು

|| ಶ್ರೀಃ ||

ಪ್ರಕಾಶಕರ ನುಡಿ

ನಾವು ಮಾತಾಡುವಾಗ ನಮ್ಮ ತಪ್ಪುಗಳು ನಮಗೇ ಅಲ್ಲ ಇತರರಿಗೂ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ತಿಳಿಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಸಲ ಏಕವಚನ, ದ್ವಿವಚನ, ಬಹುವಚನಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದೇ ಮಾತನಾಡುವುದನ್ನು ಬಿಡಿ ಖ್ಯಾತ ದಿನಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲೇ ಈ ದೋಷಗಳನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಪ್ರಾಂತೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುವಾಗ-ಬರೆಯುವಾಗ ದ್ವಿವಚನಗಳ ಗಾಂಭೀರ್ಯತೆ-ಅನಿವಾರ್ಯತೆಗಳ ಮಹತ್ತ್ವ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ ಹಾಗೂ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೂ ಅಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕವಚನ-ಬಹುವಚನಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ದ್ವಿವಚನದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ನಮ್ಮ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಮಾತನಾಡುವ ಅವಕಾಶ ಇಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿನ ವ್ಯಾಕರಣದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅತ್ಯಂತ ಶಿಸ್ತುಬದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆಯೇ ಏಕವಚನ-ದ್ವಿವಚನಗಳ ಪ್ರಯೋಗದ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡುವ 'ನಿತ್ಯದ್ವಿವಚನನಿರ್ಣಯ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಹೊರ ತಂದಿದ್ದೇವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನಮ್ಮ ಮಠದ ಪೂರ್ವೀಕರಾದ ಶ್ರೀಮತ್ಸುಜ್ಞಾನೇಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ಗರ್ಗ ರಾಮಾಚಾರ್ಯರ ಪುತ್ರರಾದ ಶ್ರೀ ನರಸಿಂಹಸೂರಿಗಳು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ''ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣಂ ವಂದೇ'' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಮತ್ತು ನಾರಾಯಣರು ಇಬ್ಬರು ಇರುವುದರಿಂದ ''ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣೌ'' ಎಂದು ದ್ವಿವಚನದ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ''ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣಂ ವಂದೇ'' ಎಂದು ಏಕವಚನದ ಪ್ರಯೋಗ ಹೇಗೆ ಸರಿ ಎಂಬುದರ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರ ವಿವರಣೆಯು ಇದೆ.

ಈ ಗ್ರಂಥದ ಸಂಪಾದಕರುಗಳಾದ ರಾಜಾ ಎಸ್. ಪವಮಾನಾಚಾರ್ಯರು, ಕಡಪ ರಾಘವೇಂದ್ರಾಚಾರ್ಯರು, ಪುರಾಣಿಕ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಹಾಗೂ ಮುದ್ರಕರಾದ ಧನಂಜಯಾಚಾರ್ಯ ವರಖೇಡಕರ ಅವರಿಗೂ ಅನೇಕ ಧನ್ಯವಾದಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಲಾಭವು ಎಲ್ಲರೂ ಪಡೆದು ಸಾರ್ಥಕರಾಗಬೇಕೆಂದು ಆಶಿಸುತ್ತೇವೆ.

ರಾಜಾ ಎಸ್. ರಾಜಗೋಪಾಲಾಚಾರ್ಯ

॥ ಶ್ರೀಃ ॥

ಮುನ್ನುಡಿ

''ಏಕಃ ಶಬ್ದಃ ಸುಪ್ರಯುಕ್ತಃ ಸಮ್ಯಕ್ ಜ್ಞಾತಃ ಸ್ವರ್ಗೇ ಲೋಕೇ ಕಾಮಧುಗ್ ಭವತಿ'' ಎಂಬ ನಿಯಮಾನುಸಾರ ಭಾಷೆಯನ್ನಾಡುವಾಗ ಬಳಸುವ ಶಬ್ದಗಳು ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿತವಾಗಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅದರಿಂದ ಮಹಾದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಸರಿಯಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಂತೂ ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ನಿಯಮಗಳು ತುಂಬಾ ಇರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷಾಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳೇ ಹೊರಟಿವೆ. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಪಾಣಿನ್ಯಾದಿ ವ್ಯಾಕರಣಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳೂ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಕೃತಿ-ಪ್ರತ್ಯಯ, ವಿಭಕ್ತಿ-ವಚನ-ಲಿಂಗ-ಲಕಾರ-ಪುರುಷಗಳು ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಬಗೆಯಾದ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದಲೂ ಪದಪ್ರಯೋಗವು ಶುದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗದ ಪರಿಶುದ್ಧಿಯ ತಿಳುವಳಿಕೆಗಾಗಿ ರಚಿತವಾದ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಈ ''ನಿತ್ಯದ್ವಿವಚನಶಬ್ದನಿರ್ಣಯ''ವೆಂಬ ಗ್ರಂಥವೂ ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಗ್ರಂಥಕಾರರು—

ಇವರು ಹಂಸನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪರಂಪರೆಯಾದ ಶ್ರೀಮನ್ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಮೂಲ ಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನವೆನಿಸಿದ ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿ-ಗಳವರ ಮಠದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಯರ ನಂತರ 11ನೇ ಯತಿಗಳು ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಸುಜ್ಞಾನೇಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು. ಇವರು ಅನೇಕ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರ-ಪಾಠವನ್ನು ಹೇಳಿ ಉತ್ತಮ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ತಯಾರು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಶಿಷ್ಯ-ಕೋಟಿಪ್ರವಿಷ್ಟರಾದವರಲ್ಲಿ ಈ ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃಗಳಾದ ಗರ್ಗ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರೂ ಒಬ್ಬರು. ಗರ್ಗ ಎಂಬ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ರಾಮಾಚಾರ್ಯ ಎಂಬುವವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ಯರು ಸ್ವತಃ ತಾವೇ ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥದ ಮಂಗಳಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಶ್ರೀಸುಜ್ಞಾನೇಂದ್ರತೀರ್ಥರು ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳೆಂದು

ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಷಟ್‌ಶಾಸ್ತ್ರಪಾರಂಗತರಾದ ಇವರು ಶ್ರೀಸುಜ್ಞಾನೇಂದ್ರತೀರ್ಥರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರೆಂದು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥದ ಬಗ್ಗೆ—

ಶಾಸ್ತ್ರ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಕೆಲವೊಂದು ಶಬ್ದಗಳು ''ನಿತ್ಯದ್ವಿವಚನಾಂತ''ಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಎಂದರೆ ಯಾವಾಗಲೂ ದ್ವಿವಚನದಲ್ಲೇ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ–

1) ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು— ಓಂ ಪರಾಯಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮನೇ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣಾಭ್ಯಾಂ ನಮಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ

2) ನಾರಾಯಣಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯರು— ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣಾಭ್ಯಾಂ ನಮಃ

3) ಕಾಳಿದಾಸನಾದರೂ— ಪಾರ್ವತೀಪರಮೇಶ್ವರೌ ಇತ್ಯಾದಿ

ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಎಂದು ಹೇಳಿ ನಿತ್ಯದ್ವಿವಚನಾಂತ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ದ್ವಿವಚನಾಂತವಾಗಿಯೇ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ, ''ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣಾರ್ಯಃ', 'ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣಮುನೀನ್'' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಏಕವಚನಾಂತವಾಗಿ, ಬಹುವಚನಾಂತವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದು ಹೇಗೆ ಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ, ಸಂಜ್ಞಾವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳಾದಾಗ ಅದು ದೋಷವಲ್ಲ. ಹೇಗೆಂದರೆ– ತಂದೆ ಮಗನಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹನೆಂದು ನಾಮಕರಣವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಮಗನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ನರಸಿಂಹತ್ವರೂಪ ಗುಣವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಆದರಂತೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣಾರ್ಯ ಎಂದು ನಾಮನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿದಾಗ ಅವನಲ್ಲಿ ಆ ಶಬ್ದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಗುಣಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಸಂಜ್ಞಾಮಾತ್ರವಾಚಕವೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅಥವಾ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ಎಂದು ಮೊದಲು ದ್ವಂದ್ವ ಸಮಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿ ಆರ್ಯ ಶಬ್ದದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸ ಮಾಡಿದಾಗ 'ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣಾರ್ಯಃ' , 'ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣಮುನೀನ್' ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಬೇರೆ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದರೂ ಸಾಧುವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣಂ ವಂದೇ' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವು ಅಜ್ಞಾನಮೂಲಕ

ಬಾರದು. 'ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣೌ ವಂದೇ' ಎಂತಲೇ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ದುಷ್ಟತ್ವಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅನೇಕಪ್ರಕಾರವಾದ ಆಕ್ಷೇಪಗಳಿಗೆ ಸೂಕ್ತವಾದ ಸಮಾಧಾನಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು "ಏಕದ್ವಿವಚನತ್ವ"ಗಳ ಪ್ರಯೋಗವು ಸಾಧುವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅಧ್ಯೇತೃಗಳಿಗೆ ತುಂಬಾ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ ಮುದ್ರಿಸಿ ಪ್ರಕಾಶಪಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಪರಮಪೂಜ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಸುಶಮೀಂದ್ರ-ತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು ಹಾಗೂ ಅವರ ವರಕುಮಾರಕರು ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ ಸುಯ-ತೀಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು ಆದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀ ರಘುನಂದನ-ತೀರ್ಥರ 504 ನೇ ಆರಾಧನೆಯ ಈ ಶುಭ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆಗೊಳಿಸಿ ಲೋಕಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಶೋಧನೆಗಾಗಿ ಮಂತ್ರಾಲಯದ ಶ್ರೀ ಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ಯಾಪೀಠದ ಒಂದು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ಮಂತ್ರಾಲಯದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರದ ಎರಡು ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಸಂಪಾದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಂಪಾದನಾಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಿ ಸಹಕರಿಸಿದ ಪಂಡಿತಶ್ರೇಷ್ಠರುಗಳಾದ ದಿ|| ಶ್ರೀ ಮಾಗಡಿ ರಂಗನಾಥಾಚಾರ್ಯರು, ದಿ|| ಶ್ರೀ ಎಸ್. ವಿ. ಭೀಮಭಟ್ಟರನ್ನು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅದರಂತೆ ನಮ್ಮ ವಿದ್ಯಾಗುರುಗಳಾದ ವಿದ್ವನ್ಮಣಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ರಾಜಾ ಎಸ್. ಗಿರಿಆಚಾರ್ಯರು ನಮಗರಿಯದಲೆ ಉಂಟಾದ ದೋಷಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ತುಂಬಾ ಉಪಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೂ ಶಿರಸಾಷ್ಟಾಂಗ ನಮನಗಳೊಂದಿಗೆ ಧನ್ಯವಾದಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತೇವೆ. ಅದರಂತೆ ಶ್ರೀಮಠದ ಗ್ರಂಥಪ್ರಕಾಶನದಲ್ಲಿ ಯುವಶಕ್ತಿಯಾಗಿರುವ ಶ್ರೀಗಳವರ ಆಪ್ತ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ರಾಜಾ ಎಸ್. ರಾಜಗೋಪಾಲಾಚಾರ್ಯ ಇವರಿಗೂ ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕ ಅಭಿನಂದನೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತೇವೆ. ಸರಿಯಾದ ಸಮಯಕ್ಕೆ ತುಂಬಾ ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಮತ್ತು ಅಂದವಾಗಿ ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಸುಧಾ ಮುದ್ರಣದ ಮಾಲೀಕರಾದ ಧನಂಜಯ ಪರಪೇಡಕರ್ ಅವರಿಗೆ ಧನ್ಯವಾದಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ವಿರಮಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಸಂಪಾದಕರು

ರಾಜಾ ಎಸ್. ಪವಮಾನಾಚಾರ್ಯರು

ಹಾಗೂ ಸಂಪಾದಕ ಮಂಡಳಿ

॥ श्रीः ॥

श्रीमत्सुज्ञानेन्द्रतीर्थश्रीपादशिष्य-
गर्ग रामाचार्यपुत्र-
श्रीनरसिंहसूरिणा विरचितः

नित्यद्विवचनशब्दनिर्णयः

अज्ञानां ज्ञानदातारं ज्ञानिनां भक्तिवर्धनम् ।
सुज्ञानेन्द्रगुरुं वन्दे ज्ञानवैराग्यभास्वरम् ॥

गर्गोपनाम रामार्यपुत्रो नृसिंहनामकः ।
नित्यद्विवचनस्याहं प्रवदामि विनिर्णयम् ॥

(गर्गोपनामरामार्यपुत्रो विद्वत्सु सेवकः ।
करोमि नरसिंहश्च नित्यद्विवचने नयम् ॥)

विमताः लक्ष्मीनारायणौ इत्यादिशब्दाः नित्यद्विवचनान्ताः द्वित्वावच्छिन्नविभिन्नार्थद्वयबोधकविरूपैकशेषान्यतरत्वात् जायापतीत्यादिवत् । न च हेतौ [1]व्यभिचारः । साध्याभाव-

---

१. साध्याभाववद्वृत्तित्वम् – व्यभिचारः ।

वदवृत्तित्वात् । न च हेतुर्विरुद्धः । साध्याभावव्याप्यत्वा-भावात् । न च सत्प्रतिपक्षितः साध्याभावसाधकहेत्वन्तरा-भावात् । न चाश्रयासिद्धो हेतुः । आश्रयस्य सिद्धत्वात् । न च स्वरूपासिद्धो हेतुः । पक्षे हेतोः सत्त्वात् । न च व्याप्यत्वा-सिद्धो हेतुः । उपाधेरभावात् । न चेतरेतरयोगित्व[१]मुपाधिरिति वाच्यम् । द्वित्वावच्छिन्नत्वे सति विभिन्नसमानार्थद्वयबोध-कत्वभिन्नेतरेतरयोगिकत्वाभावात् । न च बाधः पक्षे साध्यस्य सन्दिग्धत्वात् । न चात्राप्रयोजकत्व[२]शङ्का कार्या । यदि द्वित्वावच्छिन्नत्वे सति विभिन्नसमानार्थद्वयबोधकत्वैकशेष-त्वान्यतरत्वमङ्गीकृत्य नित्यद्विवचनत्वं नाङ्गीक्रियते, तदा राम-लक्ष्मणः जायापतिः भार्यापतिरिति प्रयोगः स्यात् । स्यान्नाम इति न च वाच्यम् । न तथा कुत्रापि प्रयोगो दृष्टः । तथा च अप्रयोजकशङ्का न कार्या । विभिन्नसमानार्थद्वयबोधकत्वा-दित्येवास्त्विति न च वाच्यम् । सैन्धवादिशब्दे विभिन्न-समानार्थद्वयबोधकत्वेऽपि नित्यद्विवचनत्वं नास्ति इति

१. साध्यव्यापकत्वे सति साधनाव्यापकत्वम् उपाधिः । दृष्टान्तान्त-र्भाविण साध्यव्यापकत्वम्, पक्षान्तर्भाविण साधनाव्यापकत्वम् ।

२. हेतुरस्तु साध्यं मास्तु इत्याकारक ।

व्यभिचारः। अतः द्वित्वावच्छिन्नत्वे सतीति शब्दे विशेषणम्। द्वित्वावच्छिन्नत्वमेव हेतुरस्त्विति न च वाच्यम्। [१]इन्द्रो मरुत्वानित्यादौ व्यभिचारः। अतः द्वित्वावच्छिन्नत्वे सति विभिन्न(समान)ार्थद्वयबोधकत्वमेव हेतुत्वेन निर्दिष्टम्। तथा च न व्यभिचारः। न च [२]पितरावित्यादौ द्वित्वावच्छिन्नत्वे सति विभिन्नसमानार्थद्वयबोधकत्वाभावादिति [३]भागासिद्धिरिति वाच्यम्। विरूपैकशेषत्वान्यतरत्वस्य विवक्षितत्वात्। तथा च रामावित्यत्र सरूपैकशेषत्वेऽपि न व्यभिचारः।

एतेनानुमानेन व्यक्तिद्वयबोधकानां सर्वेषां शब्दानां नित्यद्विवचनान्तत्वसिद्धिः। न केवलं स्वकपोलकल्पितानुमेव प्रमाणम्। अपि तु आप्तवाक्यान्यपि प्रमाणानि। लक्ष्मी-नारायणाभ्यां नमः, वाणीहिरण्यगर्भाभ्यां नमः, उमामहेश्वराभ्यां नमः, शचीपुरन्दराभ्यां नमः, सीतारामाभ्यां नमः, अरुन्धती-वसिष्ठाभ्यां नमः इत्यादिप्रयोगस्तु [४]नारायणभट्टाचार्येण कृतः।

---

१. अमरकोशे (१-१-४१)। २. पितरौ—रघुवंशे १-१।
३. पक्षतावच्छेदकसामानाधिकरण्येन हेत्वसिद्धिः भागासिद्धिः।
४. स्वस्तिपुण्याहवाचनप्रयोगादौ।

अस्मदाचार्यैरपि ॐ पराय शक्त्यात्मने श्री लक्ष्मीनारायणाभ्यां नमः, ॐ पराय प्रतिष्ठात्मने श्री लक्ष्मीनारायणाभ्यां नमः, महदात्मने ब्रह्मवायुभ्यां नमः। मानसात्मने स्कन्देन्द्राभ्यां नमः, अव्यक्तात्मने ब्रह्माणीभारतीभ्यां नमः इत्यादिप्रयोगः कृतः। नित्यद्विवचनत्वाभावे ॐ पराय शक्त्यात्मने लक्ष्मीनारायणाय नम इति वाच्यम्। विशेषणविशेष्यभावासम्भवात् तथा प्रयोगो न कृतः। सूत्रकारैरपि [१]'गुहां प्रविष्टावात्मानौ हि तद्दर्शनादिति प्रयोगः कृतो वर्तते। भाष्यकारैरपि गुहां प्रविष्टौ पिबन्तौ विष्णुरूपे एवेत्युक्तम्। भगवद्रूपाणां स्वरूपतः ऐक्येऽपि व्यवहारविषयतया द्वित्वावच्छिन्नत्वे सति विभिन्नसमानार्थद्वयबोधकत्वाद् द्विवचनत्वेन निर्देशः यदा, तदा स्वरूपतो द्वित्वावच्छिन्नत्वे सति विभिन्नसमानार्थद्वयबोधकत्वात् नित्यद्विवचनत्वं किं वक्तव्यम्। तथा च 'आत्मन्' शब्दस्य कथं नित्यद्विवचनत्वम् इति चेन्न। पितृशब्दस्य एकशेषत्वेन पितराविति यथा निर्देशः, तथा आत्मन्शब्दस्य आत्मानाविति एकशेषत्वेन निर्देशः। कालिदासप्रभृतिभिरपि 'वागर्थाविव संपृक्तौ वागर्थ-

---

१. ब्रह्मसूत्रम्–१-२-३-१।

प्रतिपत्तये । जगतः पितरौ वन्दे पार्वतीपरमेश्वरौ'[१], 'कुशीलवौ कुशलवनामधारिणौ'[२] इत्यादि प्रयोगः कृतः । [३]'लक्ष्मीनारायणाचार्यस्तवतनयमणिः, 'लक्ष्मीनारायणमुनीन् वन्दे विद्यागुरून् मम'[४] इति प्रयोगो वर्तते इति चेन्न । संज्ञावाचकत्वं तस्य शब्दस्य । यथा पित्रा पुत्रस्य नरसिंह इति नामनिर्देशः क्रियते तस्य नरसिंहत्वरूपगुणः यथा न सम्भवति तथा लक्ष्मीनारायण इति नामनिर्देशोऽपि शब्दप्रवृत्तिनिमित्तगुणाभावात् संज्ञावाचकत्वम् ।

अथवा लक्ष्मीश्च नारायणश्च लक्ष्मीनारायणौ, तावेव आर्यौ यस्य सः लक्ष्मीनारायणार्यः । एवमेव लक्ष्मीनारायणयोः मौनं येषां ते लक्ष्मीनारायणमुनयः, तान् लक्ष्मीनारायणमुनीन् । लक्ष्मीनारायणप्रसाद इत्यत्र लक्ष्मीश्च नारायणश्च लक्ष्मीनारायणौ तयोः प्रसाद इति । [५]''लक्ष्मीनरसिंहप्रसादोऽयं सर्वे गृह्णन्तु

---

१. रघुवंशे १-१ ।

२. भोजराजविरचिते चम्पूरामायणे बालकाण्डे श्लो. ९ ।

३. गुरुगुणस्तवने श्लो. २८ । ४. चन्द्रिकाप्रकाशे श्लो. ७ ।

५. श्रीवरदेन्द्रतीर्थविरचिते देवपूजापद्धतेरन्तिमभागे ।

वैष्णवा:' इत्यत्र लक्ष्मीश्च नरसिंहश्च लक्ष्मीनरसिंहौ, तयो: प्रसाद:, तं सर्वे वैष्णवा: गृह्णन्त्वित्यर्थ:।

एवमेव लक्ष्मीनारायणप्रसाद: । एवं पदान्तरसमभिव्याहारे लक्ष्मीनारायण इति प्रयोग: सम्भवति। एवं लक्ष्मीनारायणवन्दनं मया क्रियते इति प्रयोग: कर्तव्य: । एवमेव प्रसादितलक्ष्मी-नारायण: इति प्रयोग: कर्तव्य: । प्रसादितौ लक्ष्मीनारायणौ येन स: प्रसादितलक्ष्मीनारायण: इति विग्रह: कर्तव्य: । एवं प्रकारेण प्रसादितलक्ष्मीनरसिंह: इति प्रयोग: कर्तव्य: । प्रसादितसीताराम इति प्रयोग: कर्तव्य: । एतेन केवल-लक्ष्मीनारायण-लक्ष्मीनरसिंह-सीताराम-पार्वतीपरमेश्वर इति प्रयोगो न कर्तव्य: । 'लक्ष्मीनारायणौ वन्दे तद्भक्तप्रवरो हि य: । श्रीमदानन्दतीर्थाख्यो गुरुस्तं च नमाम्यहम्' इत्यत्र लक्ष्मीनारायणं वन्दे इति प्रयोगस्तु अज्ञानमूलक: यथा अपभ्रष्टभाषया (भाषायां) नार्णाचार्य:, क्रिष्टाचार्य: इतिवत् । न केवलं एतत् [१]समासानुपपत्तिश्च ।

---

१. अत्रेदमवधेयम् । पदान्तरसमभिव्याहाराभावे लक्ष्मीनारायण-पदयो: इतरेतरयोगद्वन्द्वे, नित्यद्विचनान्ततयैव प्रयोग: । मध्यमपद-

समासश्चतुर्विधः अव्ययीभाव-तत्पुरुष-बहुव्रीहि-द्वन्द्वा-श्चेति । अत्र लक्ष्मीनारायणादिशब्देषु अव्ययीभावस्या(प्य)-सम्भवः । लक्ष्मीपतिः, सीतापतिः, रमापतिः, पार्वतीपतिः, रमारमणः, सीतारमणः, लक्ष्मीरमणः, सीतावल्लभः, सत्या-वल्लभः, श्रीपतिः, श्रीरमणः, सीतासमेतः सत्यासमेतः, लक्ष्मी-समेतः कृष्णश्श्रितः इत्यादिषु तत्पुरुषः यथा सम्भवति तथा तत्पुरुषस्थलक्ष्मीनारायणादिशब्देषु असम्भवात् पदान्तरसमभि-व्याहाराभावे बहुव्रीहिरपि न सम्भवति । तत्पुरुषावान्तर-कर्मधारयस्याप्यसम्भवः । अभेदाबोधात् । यत्राभेदस्तत्र विशेषणपूर्वपदकर्मधारयसमास इति नियमात् । अत्र अभेदा-ङ्गीकारोऽप्ययुक्तः तन्निराकरणात् सिद्धान्तविरोधाच्च । न च शाकपार्थिव इत्यादौ शाकप्रियश्चासौ पार्थिवश्च इतिवत् लक्ष्मी-प्रियश्चासौ नारायणश्च इति विग्रहाङ्गीकारे सिद्धान्तविरोधो नास्तीति वाच्यम् । लक्ष्मीपदस्य लक्ष्मीप्रिये लक्षणायाः

लोपिसमासे लक्ष्मीसहितः नारायणः इति विग्रहे लक्ष्मीनारायण इत्यपि प्रयोगः साधुरेव । एतेन 'लक्ष्मीनारायणं वन्दे' इति पौराणिक-प्रयोगः, 'लक्ष्मीनारायणं नत्वा पूर्णबोधान् गुरूनपि' इत्यादयः प्रयोगाः समाहिताः ।

निर्बीजत्वात् । शक्यार्थे बाधाभावाच्च । यदि लक्षणाङ्गीक्रियते तदा रामप्रियश्चासौ लक्ष्मणश्चेति, जायाप्रियश्चासौ पतिश्चेति, भार्याप्रियश्चासौ पतिश्चेति, विग्रहमङ्गीकृत्य रामलक्ष्मणः, जायापतिः, भार्यापतिरिति प्रयोगः कृतः स्यात् । कैश्चिदिति तथा प्रयोगो न कृतः ।

किञ्च अन्यथावक्तुमशक्यत्वे सति पदान्तरसमभिव्याहारा-भावविशिष्टलक्ष्मीनारायणादिशब्दः यदि आर्षेयः तर्हि लक्षणा-मङ्गीकृत्य कर्मधारयसमासस्तु कर्तव्यः । स न सम्भवति । सर्वज्ञैरपि टीकाकृद्भिः टिप्पणीकर्तृभिरपि कुत्रापि तथा प्रयोगो न कृतः । [१]'श्रीरामं हनुमत्सेव्यं' इत्यत्र श्रीशब्दस्य न केवलं गुणिवाचकत्वं अपि तु गुणवाचकत्वमपि । तथा च गुण-गुणिनोरभेदात् कर्मधारयसमासः सम्भवति । श्रीशब्दवाच्यस्य गुणस्य रामशब्दवाच्यस्य भगवतः अत्यन्ताभेदात् लक्षणाव-काशो न भवति । श्रीशब्दस्य लक्ष्मीवाचकत्वं किं न स्यादिति न च वाच्यम् । यदि लक्ष्मीवाचकत्वं तदा श्रीरामौ हनुमत्सेव्यौ इति प्रयोगः स्यात् । तथा ग्रन्थकर्तॄणां लक्ष्मीविवक्षा नास्ति ।

१. वादावलीटिप्पण्यां – वंशपल्लीआचार्यविरचिते मङ्गलपद्ये ।

गुणविवक्षा यदि न स्वीक्रियते तदा श्रीगुरुभ्यो नम इति प्रयोगो न स्यात् । अतः श्रीपदस्य गुणवाचकत्वम् । अध्यापकैः 'श्रीगुरुभ्यो नमः हरिः ॐ' इति प्रयोगः कृतो वर्तते । श्री-शब्दस्य [१]केवलान्वयित्वात् विवक्षाभेदः न तथा लक्ष्मीशब्दस्य विवक्षाभेदः अतः लक्ष्मीनारायणशब्दस्य लक्ष्मीनरसिंहशब्दस्य सीतारमणशब्दस्य द्वन्द्वसमास एव कर्तव्यः । तथा च नित्यद्विवचनत्वमेव सिद्धम् ।

अथ च पाहि लक्ष्मीनरसिंहेति शब्दस्य विद्वत्प्रयोगसत्वे हे लक्ष्मीः, हे नरसिंह, मां पाहि इति सम्बोधनं सम्भवति । मां पाहीति अध्याहारेणान्वयः । तद्वत् लक्ष्मीनारायण इति प्रयोगः कर्तव्यः । न तथा सीताराम इत्यत्र प्रत्येकं सम्बोधनासम्भवात् ।

ननु प्राकृतभाषायामपि संज्ञावाचकत्वं स्वीकृत्य सीताराम इति प्रयोगः क्रियते इति चेन्न । सीतारामशब्दस्य प्राकृतभाषयापि उच्चारणयोग्यता नास्ति । कुत इति चेत् [२]'वृन्ताकं गणयामास

---

१. सर्वत्र विद्यमानत्वं केवलान्वयित्वम् ।

२. गणयामास वृन्ताकमेकमेकमिति स्फुटम् । मणिमञ्जर्यां ६-१०

एकैकमिति च स्फुटम्' इति मणिमञ्जर्याम् उक्तत्वात् । श्वेत-वृन्ताकव्यतिरिक्तवृन्ताकस्य यावनालादिसाम्येऽपि परस्य मुख्याभिमानाद्यथा त्याज्यं तथा भगवद्वाचकत्वसाम्येऽपि (परस्य) ऐक्याभिप्रायेण सीतारामशब्दस्य मुख्याभिमानात् (त्याज्यं) भेदवादिभिरुपेक्षणीयम् । न केवलं (न केवलमेतत्) जनार्दनशब्दस्य भगवद्वाचकत्वेऽपि तस्य शब्दस्य कालभेदेन उच्चारणयोग्यत्वं यथा तथा (बौद्धावतारस्य भगवदवतारत्वेऽपि ब्राह्मणैः पूज्यत्वं नास्ति) यथा तथा सीतारामशब्दस्य अधिकारभेदेन उच्चारणयोग्यत्वात् । ऐक्यवादिभिः उच्चारणं कार्यम् । भेदवादिभिस्तु सीतापते श्रीराम रघुपते दाशरथे लक्ष्मीपते इत्याद्युपासनं (उच्चारणं) कार्यम् ।

ननु वेदस्य गायत्र्या अपि परस्य अभिमानात् (परेषा-मभिमतात्) वेदाध्ययनादिकं, गायत्रीजपः नानुष्ठेयः स्यादिति चेन्न । वेदस्य अपौरुषेयत्वात् सर्वेषां अभिमानः । अर्थमात्रे विवादः । अत्रापि अर्थमात्रे विवाद इति न च वाच्यम् । अभेद-बोधव्यतिरिक्तशाब्दबोधासम्भवात् विरुद्धार्थोऽनादरणीयः । [१]अहं

---

१. ऋक्संहितायाम् – १०-१२५-१.

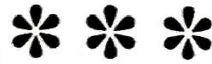
रुद्रेभिरिति प्रयोगो वर्तते यथा तथा मया प्रयोगः क्रियत इति न च वाच्यम् । अस्य पौरुषेयत्वादनार्षेयत्वाच्च । अस्मदाचार्यैः अङ्गीकृतत्वाच्च ।

किञ्च इदानीन्तनस्वामिनोऽपि श्रीरामवेदव्यासानुग्रहादिति श्रीरघुपतिवेदव्यासानुग्रहादिति च वदन्ति । अथ लक्ष्मीनारायणसालिग्रामः सीतारामसालिग्राम इति सङ्केतमात्रम् । अथवा लक्ष्मीनारायण इति सालिग्रामः, सीताराम इति सालिग्राम इति विग्रहाङ्गीकारेण सालिग्रामशब्दः पाषाणविशेषे रूढः यौगिको वा आद्ये भगवतः पाषाणाभेदः स्यात् । द्वितीये तु विग्रहः कर्तव्यः । सालशब्दः चक्रवाची । ग्रामशब्दः समुदायवाची । तथा च सालानां ग्रामः, सीता च रामश्च सीतारामौ, तयोः सालानां ग्रामो यस्मिन् सः सीतारामसालिग्रामः । तथा च सीतारामोभयसम्बन्धि सालनिष्ठ आधेयतानिरूपित आधारताश्रय इति शाब्दबोधः । एवमेव लक्ष्मीनारायणसालिग्राम इत्यत्र लक्ष्मीनारायणोभयसम्बन्धि सालनिष्ठ आधेयतानिरूपित आधारताश्रय इति शाब्दबोधः । सारग्राव इति पाठे अरैः सहितः सारः, सारश्चासौ ग्रावश्च सारग्रावः,

सीतारामोभयसम्बन्धि अरनिष्ठ आधेयतानिरूपित आधारताश्रय इति शाब्दबोधः । एवंप्रकारेण लक्ष्मीनारायणोभयसम्बन्धि अरनिष्ठ आधेयतानिरूपित आधारताश्रय इति शाब्दबोधः । एतेन सीतारामसालग्राम इति वाच्यम् । केवल सीताराम इति स्मरणं न कार्यम् । सीतापते श्रीरामेति ध्यानं कार्यमिति ।

नित्यद्विवचनशब्दनिर्णयनिरूपणं समाप्तम् ॥

॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु ॥

॥ श्रीराघवेन्द्रतीर्थाः ॥

चित्ते चेन्मृदुता शिरीषसदृशे हय्यङ्गवीनं शिला
गाम्भीर्यं यदि यस्य सोऽन्धुरुदधिः शास्त्रेषु चेत्पाण्डिती ।
आचार्यो विबुधेशितुः कलयते विद्यार्थितामादरात्
औदार्यं यदि कल्पपादपमुखाः सम्भावयन्तेऽर्थिताम् ॥

Printed at :
Sudha Mudrana, Bangalore-560 004
Cell : 92430 74414